

KRONIKA

O ŽIVLJENJU IN VEČNOSTI
(Ciril Zlobec, Moja kratka večnost,
DZS Ljubljana 1990)

Književnost

Pesništvo Cirila Zlobca je od začetka petdesetih let, ko se je pojavil v skupni zbirki *Pesmi štirih* (1953), pa do današnjih dni, globalno mogoče označiti z dvema lastnostma. Najprej gre za opus, ki ga sestavlja doslej šestnajst pesniških zbirk, v katerih je enoten in zelo prepoznaven inspirativni izvir – erotika. Očitno je beseda o književnem ustvarjalcu, ki je našel sebi ustrezen doživljajski kompleks; ta kompleks je iradiacijsko jedro lirike, katera ima vse bolj obvezen globinski sestav, od zbirke do zbirke pa tudi vse bolj razsežno vsebino, ki se širi od svojega središča v obliki koncentričnih krogov. Hkrati pa je ta opus v sebi, kar je druga lastnost, izredno doživljajsko enoten in estetsko trden. V njem skoraj ni padov, praviloma gre za solidno raven doseženega in uveljavljenega, zelo pogosto pa je v knjigah v preteklosti uresničeno tudi preseženo. Vertikalna pesniške hoje, ki vodi naprej, in pesniške drže, ki želi biti na ravni literature, je konstanta, ki Zlobčevu liriko postavlja v središčni položaj sodobne slovenske književne produkcije.

Moja kratka večnost je v okviru navedenih izhodišč zelo pomembna pesniška knjiga. Zložena je iz šestih ciklov (*Pesem, žena, Testament, Satirični intermezzo, Triptih triptihov o narodu, Zdaj in tu, Zapisovanje dneva*), ki jih zaokroža *Sklepna pesem*. Naslovi ciklov opozarjajo, da sta na prvi pogled le dva cikla posvečena ljubezenski temi v navadnem pomenu besede. Takšno gledanje pa bi bilo preozko in bi kot načelno izhodišče za raziskavo vseh plasti knjige gotovo zgrešilo cilj. Pojma ljubezni namreč v konkretnem primeru ne gre jemati v navadnem, temveč v širšem pomenu, ki ni omejen le na razmerje med žensko in moškim, pač pa je izhodišče in luč ter

s tem temelj celotnega Zlobčevega človeškega ter pesniškega nazora.

Pesnikov nazor se namreč izredno značilno razkriva v nekaterih svojih poglavitnih sestavinah. Ena od najbolj opaznih je percepcija resničnosti; ta se namreč vedno pojavlja v binarnih nasprotjih, od katerih naj za zgled rabijo naslednja: up – obup, svet na tej in svet na oni strani, radost – bolečina, zmaga – poraz, noč – jutro, začetek – konec, tema – svetloba, višina – globina, vse – nič, človek – zver, tišina – kričanje, svetost – podlost, sovraštvo – ljubezen, vera – dvom in tako dalje. Katalog podobnih dvojic bi bilo mogoče nadaljevati ne le na leksemski ravni, marveč tudi na morfološko-sintaktični in kompozicijski; to je opozorilo, da gre za bistveno sestavino Zlobčeve lirike. V svetu, ki so mu imanentna takšna binarna nasprotja, živi človek. Ta človek je določen s temi nasprotji, vendar jih ne želi pasivno sprejemati in doživljati. V Zlobčevi pesniški perspektivi je človek bitje, ki je določeno z lastnostjo prevladovanja, urejanja in spajanja nasprotij, skratka, človek je integralna celota, ki želi osmisliti sebe in vse okoli sebe. Zato je druga opazna miselna plast, ki jo je mogoče prebrati v jezikovni povedi, prav ta aktivna sestavina. Njene razsežnosti naj ponazori naslednjih nekaj mest: više in više, se dvigne spet, ko se dotakne dna, napotiti se skozi neprehodnost vsega živega, v zmago spremeniti vsak poraz, hoče biti več, kot je, rasti v nebo, moram preko ... spet v ta naš nori svet med vsem in ničem, odtrgati se od blatnih tal in se pognati kvišku, iskanje izhoda iz zagate, iz brstja v cvet, iz cveta v sad, naprej ves čas namenjeni, osvajati v šir in dalj daljave pred seboj in tako naprej. Želja, ki se uresničuje kot gnetenje resničnosti in življenja po svoji podobi, pa ima ob perspektivi osebnega uresničevanja in smiselne globalne projekcije tudi zaviralne sile, zaradi katerih

težko ali redko dosega tisto, kar si je zamislila. Človekova dejavnost, s katero se posameznik uresničuje kot neponovljiva individualnost, v resničnosti doživlja odpor ali celo zanikanje; empirični svet kot da noče naprej in navzgor, zato otežuje dejavnost posameznika in onemogoča uveljavitev njegovih pozitivnih teženj.

Omenjena razsežnost je v Zlobčevi liriki eksplicirana z izjavami, kakor so: nisem bil več tu in ne še tam, svet na tej in svet na oni strani, jesensko zimsko nebo tesnobe, obzorje potopila je tema, zlo... za nas iz nas zdaj rase, svet med nami je prerasla trava, zamera spremlja nas do groba, naš cilj je majhnost, majhna naša mera, zazidali smo vsa vrata, brez strahu in upanja vrnimo se v votlino, iz teme v temo gre naša pot, iz roda v rod strah, smo se že izgubili, smo sploh kdaj bili in podobno. S tako razporeditvijo doživljajskih sestavin se je v *Moji kratki večnosti* začela drama sodobnega individualizma, z izpovedovanjem te drame pa je Zlobec tesno pripet na današnji čas in njegova osrednja vprašanja.

V Zlobčevi liriki je sinteza, s tem pa tudi bivanjska stabilnost, mogoča le v erotiki. Pesnik je, po Prešernu in Gradniku, prav to temo razvil v največje dejanje slovenske književnosti; osvobodil jo je dodatnih in nepotrebnih primesi, ji dal pečat sproščene individualne izpovedi, njene razsežnosti pa od samega začetka od čutnih in čustvenih plasti razširil v spoznavni in bivanjski problem. Naslednjih nekaj mest naj ponazori to plast: ljubezen je kot ogenjveter, ki na pomlad požge, da vse za njim ozeleni nanovo, ona je onkraj, ki je zdaj za vselej tostran, kot dva studenca v reko se točiva, da več ne veva zase, v puščavi ustvarila sva si oazo, kar je bilo, ostaja in živi, a kar je zdaj, dvigujeva v ekstazo. Živel bom, dokler bom živel v tebi, življenje skozte cenim in podobni zgledi. V doživljanju takšnih erotičnih stanj je človek ustvarjalec (ljubeč in ljubljen z bogom se primerjam), ki kleše podobo svojega obraza. Ta obraz je sveto, zato mu pesnik poje svoj *sanctus* (... najlepši cvet, in ga pobožno

molil: svet, svet, svet...). Eros je torej božansko in sveto, torej harmonija in celota, zato Zlobec v pesmi vzklika: »In večnost je! Drug v drugem jo živiva«, obenem določa svoje pojmovanje večnosti kot upor destruktiji in minljivosti, izvaja pa jo iz dejstva, da »ljubezen hoče biti več, kot je« (Večnost je!). Ta plast bi seveda ostala patetična romantična kretanja, to pa ni zato, ker sta si takoj pridruženata dvom in pomembno novo dejstvo. Ko pesnik govori o erotiki, njeno primerjavo z večnostjo postavlja pod vprašaj (v tem svojo večnost zdaj živiva?), hkrati pa tudi ugotavlja neizprosno resnico:

Zanosno, pa čeprav se ne slepiva,
da človek je svet zase, unikat.

Vsi vse počenjamo po istem vzorcu.
(*Po istem vzorcu*)

Dve tretjini Zlobčeve zbirke je posvečeno vprašanjem sodobne družbe in naroda. Spona med erotično liriko in refleksijo o (slovenski) resničnosti je pojem obraza, ki ima enake določnice kot v ljubezenski temi. V *Uri iz politične moralke* je izpovedano bistvo tega vsebinskega kompleksa:

... skozi ščavje, trnje, dim, meglo
v preteklosti, v prihodosti, ves čas
samo še v tem, kar je bilo, kar bo,
boleče iščemo svoj pravi obraz.

V stihih je celotna časovna (zgodovinska) vertikala, skozi katero se kot poglavita lastnost vleče krčevito iskanje svoje podobe. V družbi in v narodu človek prav tako želi biti urejevalec razmer, toda tudi za ta področja velja splošno pravilo, da se njegovi naporji pravilom končajo s porazom. V samem bistvu sveta je torej nekakšen nesporazum, mogoče bi lahko rekli celo absurd, ki pa ga pesnik postavlja v oklepaj, in se v konkretni dejavnosti vede, kakor da zanj ne ve ali pa ga vsaj ne priznava.

Podoba naroda in družbe je pravzaprav zelo temna in kritična. Pesnik govori o negativu, v katerem ni več bivanjske identitete, zato »naš cilj je majhnost, majhna naša mera« (*Zmerjanje naroda*). Njegova namera je »iskanje izhoda iz zagate«, vrnitev možnosti za hrepenenje,

katero vedno želi preseči trenutni položaj in odprtost za »mik neznanega pred nami«. Ob neuspehih se tolaži z mislijo, da »vse živo mora skozi svoje letne čase«, vendar vera v postopnost in razvoj vse bolj usiha. Njeno mesto izpolnjuje ugotovitev, da »smo se že izgubili«, kmalu pa se bomo »začeli spraševati, ali smo sploh kdaj bili« (*Naša Ariadnina nit in Kot da nas ni*). Zato nič ne preseneča *Sklepna pesem*, ki stoji zunaj vseh ciklov, samostojna in različna od vseh drugih vsebinskih razsežnosti v knjigi. V njej se je rodila temna misel, »da je življenje nič, vendar edini, edini nič, ki vreden je življenja.« Ta nič pa se o nečem vendarle odlikuje; to odliko pesnik formulira takole:

Med vsemi edini nič, ki nam je vse.
A smisla v njem ne iščimo kot blazni,
ves čudež je prav v tem, da človek JE.

Načelo nič a načelo nesmiselnosti sta v nasprotju z vsebino Zlobčeve knjige. Življenjska izkušnja je očitno močno načela in celo že zrušila svet, v katerem je bilo dejanje uresničevanje smisla. Bivanje brez nadrejenega smisla in pomena izključuje voljo do moči in izloča ideološko hotenje človeškega posameznika. Zlobec je prišel do izhodišča, ki ga je mogoče formulirati kot »biti in pustiti biti«. To izhodišče je v njegovi liriki no-

vo; v prihodnosti bo zahtevalo, če ne bo hotelo ponavljati v tradiciji že doseženo in zavzeto, pesnjenje v tem novem ključu (rezultat tega ključa so že v tej knjigi besedne novotvorbe, kakor je na primer leksem *ogenjveter*).

Moja kratka večnost je potemtakem resna miselna poezija za misleče ljudi. V njej se reflektira čas, ki je, kakor pravi pesnik, zavrgel Marxa in Sveto pismo, čas velikih nasprotij in še večjih tveganj. Gre za obdobje, ko so zapustili obale dnevo, ki so bili, in stopili na obale časa, ki ga še ni. Takšno »vmesno« življenje ni lahko za posameznika, je pa izredno plodno za ustvarjalca, ki vedno transcendira vsakokratno resničnost. Zlobec je v njem našel gradivo, ki ga oblikuje pesniško zrelo, spoznavno globoko in izpovedno umerjeno. Ustvarjalna zbranonost v nemirnem času pa je dodeljena le izbranim; takšen izbranec je očitno pesnik Zlobec. Izbranost se vidi tudi v obliki, prevladujejo soneti, ki so vedno bili izraz uravnotežene refleksije in posledica pretanjenega pesniškega oblikovanja. *Moja kratka večnost* je nastala iz takšnih izhodišč in živi v opisanih okvirih. Zlobčeva pesniška zbirka »kometira« torej z večnostjo, ki bo vsekakor daljša od pesnikovega življenja tudi zaradi deleža, ki ga ima v njej on sam kot pesnik.

Jože Pogačnik

OD POLJUDNOZNANSTVENE KNJIGE DO GLEDALIŠKIH KRITIK PRI SLOVENSKI MATICI

Letošnja bera rednih knjig, kot jih leto izdaja Slovenska matica, prinaša zanimivo in raznoliko bero različnega, kjer je možno brez zadržkov reči, da gre za knjige domačih avtorjev in za prevod iz italijanščine, ki jih je vredno upoštevati in jim odmeriti mesto, kot jim gre. Pri hiši, kot je Slovenska matica, z vso tradicijo in z zavestno navzočnostjo v sodobnem svetu in dogajanju, je pač sleherna odločitev za natis take ali drugačne knjige plod

pretehtane odločitve, saj drugače ne more biti pri odmerjenem številu knjig. Število razprodanih knjig zadnjih let samo po sebi govori, da je potrebno misliti na ponatise tega ali onega avtorja, zanesljivo pa je to znamenje, da zna v današnjem trenutku založniških stisk Slovenska matica ponuditi od tistega, kar je nuja, do tega, kar je malone vnaprej zajamčen uspeh.

Med izvornimi domačimi deli zbujajo pozornost poljudnoznanstvena knjiga Janeza Strnada *Zgodbe iz fizike*. Že dejstvo, da Slovenci premoremo le malo izvornih poljudnoznanstvenih knjig, je spodbuda